

Anu Silfverberg

Luonto pakastimessa

Kesällä 2009 BBC:n luontoasiantuntija Chris Packham aiheutti mediamyrskyn sanomalla ääneen ikävän ajatuksen: pandakarhun pitäisi antaa kuolla sukupuuttoon. Niin juuri: pandan. Sen mustavalkoisen ja pörröisen, hiljaisen ja hengenvaarallisen karvapalleron, yhteisen eläinrakkautemme ja kaiken kauniin symbolin. Tietysti Packhamin kommenttia kritisoivat suureen ääneen sekä eläintarhojen ystävät että niitä vastustavat luonnonsuojelujärjestöt. Ikävä mies, kerta kaikkiaan. Pandantappaja!

Mutta entä jos hän oli oikeassa?

Packhamin mukaan typerää summia rahaa kulutetaan pandojen ylläpitämiseen vankeudessa, lähinnä siksi, että se on noussut jonkinlaiseksi herttaisen mutta mykän luonnon symboliksi. Pandalla riittää yleisöä. Jos se kuolisi, meille tulisi paha mieli ja joku saattaisi huolestua ja tulla jopa ajatelleeksi, että olemme tehneet jotakin väärää.

Sitä paitsi Chris Packham ei sanonut, että pandat tulisi tappaa. Hän sanoi, että niiden tulisi antaa kuolla. Emme me suojele pandaa sukupuutolta, me olemme jo tappaneet sen sukupuuttoon, hänen viestinsä kuului. Kaikki mitä teemme

on pelkkää tekohengitystä, pelkkää ohuen ja säröilevän pinnan kiillotusta.

Kun eläintarhoja oikein mietti, ne ovat erikoisia laitoksia. Koko villieläimen käsitähän pitää sisällään ajatuksen, että eläin on... no, villi Vankeutta taas perustellaan sillä, että muuten monet lajit kuolisivat. Tämä on kuitenkin marginaalista. Suurin osa vankeudessa elävistä eläimistä on vankeja ihmisen parhaaksi, ei omakseen.

Toinen argumentti on, että ilman eläintarhoja ihmiset "eivät tuntisi eläimiä". Mutta onko eläinten tunteminen jokin itseisarvo, ja jos, niin kenelle? Pitääkö eläimiä tuntea hinnalla millä hyvänsä? Niille itselleen lienee se ja sama, tiedänpö vaikkapa minä miltä ne näyttävät. Se on asia, jolla on merkitystä vain katsojalle itselleen.

Sitä paitsi, jos on niin tärkeää, että ne eivät kuole, on erikoista, että samalla on tehty lähes kaikki sen eteen että ne kuolisivat. Ühanalaisen eläimen pitäminen eläintarhassa on vähän kuin pakastamista: pidetään jotain säilössä. Mutta minkä varalle? Elävän olennon suojele vankeudessa tuntuu oletttavan, että joskus koittaa tulevaisuus, jolloin... niin, mitä? Jolloin ihminen on peruuttanut pahat tekonsa ja josain on yhtäkkiä valtavasti metsää eläinten tallustaa?

Siinä yritetään ikään kuin koko ihmiskunnan voimin teeskennellä, että tässä kävi nyt tällainen pikku haaveri, mutta asiaa korjataan parhaillaan.

Keväällä 2009 tapasin Etelä-Afrikassa eläinten käyttäytymisen tutkijan. Mies oli töissä orvoksi jääneiden elefanttien reservaatissa. Paikassa oli lähinnä eläimiä, jotka olisivat muuten kuolleet: orpoja sekä sirkuksista ja eläintarhoista vapautettuja. Öisin eläimet yöpyivät ihmisten rakentamisessa pilttuissa, päivisin ne vaelsivat ympäristön metsissä ja pelloilla. Selvisi, että jotkut eteläafrikkalaiset luonnonsuojelujärjestöt vastustavat elefanttireservaattia, vaikka siellä eläimet laiduntavatkin vapaana – siitä syystä, että elefantit

kuitenkin asuvat ihmisten vierellä ja niiden liikkuminen on lopulta jotenkin rajattua, vaikka ne kuinka vaeltaisivat.

"Ongelma vain on, että paikkoja, joissa ne voisivat täysin rajoituksetta vaellella ihmiseen törmäämättä, ei Etelä-Afrikasta juuri enää löydy", mies sanoi. Pysäyttävä tieto. "Eikä paljon muualtakaan Afrikasta."

Kulkiessamme lauman perässä helsinkiläistä syysaamua muistuttavassa valossa mies kertoi pelottavan asian elefanteista ja vankeudesta. Tutkimuksissa on havaittu, että sirkuksesta vapautetut yksilöt osoittavat vähemmän psyykkisiä ongelmia kuin eläintarhoista vapautetut – niillä kun on sentään ollut jotain tekemistä.

"Ja tämä ei tarkoita, että sirkuseläimet voisivat hyvin", mies tarkensi vakavana. "Päinvastoin."

Yritin kuvailla hänelle Helsingin Korkeasaarta, ja asian sanallistaminen teki siitä jotenkin tavallistakin sietämättömämmän. Pieni saari ja häkit. Ympyrää kiertävät tiikerit.

Puhumattakaan Särkänniemestä ja valtamerieläimistä, joita siellä halvennetaan typerillä tempuilla, silakkapalkalla. Miksi ne ovat siellä? Miksi me pidämme niitä siellä? (Sanon me, vaikka en käykään Korkeasaarella enkä varsinkaan Särkänniemessä. Kollektiivinen syyllisyys on silti olemassa oleva fakta, sitä on turha paeta. Pahanteko ei ole ainoa aihe syyllisyyteen, pelkkä hyväosaisuus riittää. Hyväosainen, joka ei luovu eduistaan ja omista elämänsä pahan murskaamiselle on syyllinen, syyllinen. Tämä koskee lähes kaikkia meistä.)

Eläintarha onkin ihmiselle ylellinen paikka niin kauan kuin siltä ei kysytä kysymyksiä. Siellä näkee eläimiä, joita ei näkisi, ja siellä näkee eläimiä, joita ei näkisi edes jos ne olisivat luontaisessa ympäristössään, siitä yksinkertaisesta syystä että ellei niitä ympäröisi aita, ne eivät olisi lähelläkään ihmistä.

Mutta eläinten oikeuksista eläintarhassa ei ole kyse, sillä on ilmiselvää, että eläimiä pidetään siellä ihmisiä varten. Ei sukupuuttoon kuollut eläin itseään sure, tai luonto. Sen si-

jaan lajin katoaminen synnyttäisi aiheellista syyllisyyttä, ja lapsiperheet jäisivät kaipaamaan häkkeitä. Siksi niitä markkinoidaankin juuri heille, "opetusmielessä."

Kun ihminen viedään mahdollisimman nuorena katsomaan vangittua eläintä, hän kasvaa uskoen, että eläimen paikka on häkissä. Hän kasvaa uskoen, että häkki on hyvä – koska miksi muuten vanhemmat olisivat näyttäneet hänelle tällaisen näyn?

Tutkimusmatkailija ja merentutkija Jacques Cousteau on sanonut vangituista delfiineistä, että niiden seuraamisen koulutuksellinen arvo on sama kuin yrittäisi tutkia ihmiskuntaa seuraamalla eristysseivänsä. Cousteau on oikeassa, paitsi että vertauskuva on hiukan liian kepeä. Oikeastaan delfiinaltaassa on jotain vielä ahdistavampaa, käsittämättömämpää. Ajatellaan vaikka Floridasta valtamerestä nostettuja delfiinejä, jotka on vangittu ja kuljetettu lentokoneessa Suomeen Tampereelle. Ne on suljettu betonitankkiin tekemään sirkustemppeja "eläintenhoitajien" ja muiden sydämettömien sirkustirehtöörin kera. Niiden liikkumapaikka on kymmeniä kilometrejä luonnollista pienempi. Niiden vedessä on klooria, niille syötetään lääkkeitä. Ne eivät enää koskaan surffaa aalloilla, tai pysty liikkumaan kaikkuluotaintaan hyödyntäen, sillä altaan kovat seinät estävät sen. Ne eivät voi enää milloinkaan tehdä mitään, mitä delfiinit tekevät.

Ehkä tässä olisi osuvampi analogia: ihminen vangitaan ja sullotaan nukutettuna pieneen kuljetustilaan, jossa on huonosti happea. Herättyään hän huomaa olevansa kapselissa keskellä avaruutta, kaukana sinisestä planeetastaan, aamukahveistaan ja elokuvailloistaan, rakastetuistaan ja vihamihistään. Ruokaa kapselissa ihminen saa esittämällä näytön edessä typerää temppeja hassu nenä päässä. Ainoa seuralainen on hänen vangitsijansa kuva.

Itsekin rakastin lapsena eläintarhoja ja delfinaarioita; kaikki lapset rakastavat. Kunnes tuli vierailu, joka lopetti tuon

riemun. En muista tarkkaa aikaa, mutta olin pienikokoinen, kuten lapsilla on tapana. Vierailimme apinatalossa. Kyykistyin lasin viereen katsomaan hiukan itseäni pienempää apinaa. Se katsoi minua, poimi maasta siemenen ja yritti ojentaa sitä minulle. Lasi oli välissämme.

Se oli hirveää. Äkkiä kaikki näytti erilaiselta. En sanonut mitään aikuisille, sillä jotenkin minua vaivasi ajatus, että kokemus oli ehkä väärä, ehkä jokin oma perversioni – ympärilläni onnelliset perheet nauroivat apinoille niin kuin haus Kempaa ei olisi kuunaan keksitty.

Kävelin karkkipussi kädessä läpi tarhan ja tunsin itseni hemmotelluksi paskiaiseksi. Mietin, mistä eläimet olivat tulleet. Kuka ne tai niiden isovanhemmat oli pyydystänyt ja millä tavoin? Paljonko niistä oli maksettu ja kenelle? Moniko oli kuollut matkalla? Miltä niiden oikea ympäristö näytti?

Sitä eläintarha ei opettanut.

Vierailu apinataloon on jäänyt mieleeni sellaisena ahdistavana, valokuvantarkkana muistona, jota kantaa mukanaan elämänsä loppuun asti. Tiedän, etten tule unohtamaan tuon apinan kasvoja. Lapsen toivoin pitkään, että muistikuva haihtuisi, jättäisi rauhaan. Mutta kolmenkymppien rajapyykin kohdalla jouduin myöntämään, että kävisi päinvastoin: kuva ei lähtisi. Se oli valikoitunut yhdeksi niistä harvoista täydellisen kirkkaista varhaismuistoista, jotka säilyvät vuosikymmenien yli ilman albumeita ja päiväkirjoja.

Apina on ehkä jo kuollut – en tiedä kauanko ne elävät, tai oliko eläin edes apina vai jokin muu kädellinen sukulaiseni. Yhdentekevää. Apinan lajin ja iän eläintarha olisi varmasti minulle tarjonnut, mutta ei toista, tärkeämpää oppia: että kyseessä oli villieläin ja sen ainut, korvaamaton elämä tällä planeetalla.

Apina eli luultavasti koko elämänsä samassa huoneessa. Vielä parikymmppisenä ajattelin joskus, että se oli siellä, samalla kun minä elin lajityypillistä elämää matkustellen pitkien Eurooppaa, kaljoittelemalla opiskelijajuhlissa tai lukien

runouden klassikoita *Norton Anthology of English Literatures-*
ta yliopiston kirjastossa. Samalla hetkellä, aina siellä.

Ajatus herättää yhä edelleen viiltävän syyllisyyden. Se ei
poistu. Olen lopulta ymmärtänyt, miksi ei: pahoja tekoja ei
ole pyyhitty, mikään ei ole muuttunut.

Minä olen tällä puolella lasia.

Luonto pakastimessa, Teos 2011

Antti Nylén

Johdatus lihan sukupuolietiikkaan

Suomalaisten suolistojen läpi menee joka vuosi viemäriin
miljoonia luotuja, joilla on yksi yhteinen piirre: he eivät ole
ihmisiä.

Haarukka ja veitsi ovat hirveitä joukkotuhoaseita, mutta
sota ei kuvaa oikein lihansyönnin todellisuutta: Tieteellisen
tarkasti ilmaistuna se on raiskaamista: lihansyönnissä käyte-
tään väkivaltaisesti/hyväksi jossakin suhteessa toisenlaisten
olentojen ruumiita tarvehierarkiassa alimpien tarpeiden tyy-
dyttämiseksi.

Niin kauan kuin eläinten syönti on täysin hyväksyttyä, on
ihmisen raiskaaminen melkein hyväksyttyä.

Kun lihansyönnistä sanoo jotakin, tulee keskusteluun her-
kästi monia juonteita. Sängen usein puhutaankin miehistä ja
naisista, tappamisesta, luonnon järjestyksestä, pyhyydestä,
aktivismista... Sillä vaikka kasvissyöjä on passiivisessa ase-
massa – hänhän jättää jotain tekemättä, ei toimi tilanteessa,
jossa toiset toimivat – hän on lihansyöjä-raiskaajien maail-
massa aina puuhakas aktivisti ja oudon kultin harjoittaja,
vääreuskoinen tai liian oikeaoppinen.

Lihansyönti on käytäntö, joka yhdistää ihmisiä yli yhteis-